

เศรษฐศาสตร์การเมืองและระบบโลก : ปัญหาของอำนาจและความรู้ ณ จุดเปลี่ยนแห่งสหัสวรรษ

ศาสตราจารย์ โรเบิร์ต ค็อกซ์* เขียน

ศาสตราจารย์ ดร.ผาสก พงษ์ไพจิตร แปลและเรียบเรียง

ทฤษฎีว่าด้วยกิจกรรมของมนุษยชาติ ไม่อาจสั่งสมและพัฒนาตัวเองไปเรื่อย ๆ ทฤษฎีเกิดขึ้นตามหลังประวัติศาสตร์ ดังนั้นเมื่อโครงสร้างและปัญหาของยุคหนึ่ง ถูกทดแทนด้วยโครงสร้างและปัญหาใหม่ ๆ จึงต้องมีการคิดทฤษฎีใหม่เพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงนั้น ทั้งนี้จะเห็นได้ชัดกรณีการเมืองระดับโลก แนวคิดและการแบ่งกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งเคยใช้กันอยู่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองจนเป็นที่ยอมรับกันกว้างขวางนั้นกำลังถูกท้าทายอย่างหนักหน่วงเนื่องจากสภาวะประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ๆ นี้

ความรู้หรือทฤษฎีซึ่งเป็นที่ยอมรับกันแล้วมีพลังเฉื่อยในตัวเอง ทั้งนี้ก่อนที่องค์ความรู้ดังกล่าวจะได้รับการยอมรับนั้น จะต้องมีการลงทุนทั้งเวลาและความพยายามเป็นอย่างมากมาก่อนหน้านั้นแล้ว จึงมีอาจถูกสลัดทิ้งไปได้ง่าย ๆ นอกจากนั้น ถึงแม้จะตระหนักกันว่าสภาวะการณ์ที่สนับสนุนทฤษฎีดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปแล้ว นักคิดที่ชาญฉลาดอาจปรับภูมิปัญญาที่ตนคุ้นเคยกับสถานการณ์ใหม่ และความคิดใหม่ โดยมีได้เปลี่ยนความคิดของตนเองเลย ดังเช่นที่แซมมวล ฮันติงตัน (Samuel Huntington) ปรับการมองโลกที่มีความขัดแย้งในกรอบสงครามเย็น (Cold War) คือความขัดแย้งระหว่างกลุ่มประเทศทุนนิยมกับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์เป็นแนวความคิดเรื่อง โลกถูกคุกคามด้วย 'ความขัดแย้งของอารยธรรม' ('clash of civilizations') คือความขัดแย้งระหว่างอารยธรรมตะวันตกกับอารยธรรมจีน (ฮันติงตันหวาดกลัวการแผ่ขยายของอารยธรรมจากกลุ่มประเทศตะวันออกกลางด้วย)¹

ถึงกระนั้น สถานการณ์ใหม่ทางประวัติศาสตร์กระตุ้นให้มีการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งมีรากฐานจากสมมติฐานที่แตกต่างจากเดิม และนำเสนอแนวทางใหม่ ๆ สภาวะความรู้เรื่องการเมืองระดับโลกและสังคมโลกในขณะนี้ เป็นผลจากความพยายามในสองส่วนด้วยกัน ส่วนหนึ่งคือการพยายามค่อย ๆ ปรับองค์ความรู้เดิมที่ละเล็กทีละน้อย กับอีกส่วนหนึ่งเป็นความพยายามคิดไปข้างหน้า เพื่อจินตนาการว่าอนาคตจริง ๆ แล้วจะเป็นอย่างไรแล้วจึงพยายามแสวงหาตามหลักเหตุผลว่า องค์ความรู้รูปแบบใหม่ที่จะนำมาใช้เพื่อทำความเข้าใจและเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติควรจะเป็นอะไร สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นกันดังกล่าวเป็นภาวะที่พบเสมอเมื่อระบบโลกกำลังอยู่ในช่วงการพลิกผันขั้นรากฐาน

อย่างไรก็ตาม ของจริงบางอย่างยังคงอยู่ รัฐบาลจะถอยร่นบทบาทเดิม² บางประการ แต่จะสวมบทบาทใหม่ ๆ โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจไม่ทำให้รัฐหายไปมากกว่าค่ากล่าวที่ว่า สังคมนิยมโซเวียตจะทำให้รัฐหดหาย รัฐเป็นผู้กำหนดกรอบของโลกาภิวัตน์ เสมือนดังที่โพลันยี (Polanyi) ชี้ว่ารัฐเป็นผู้กำหนดกรอบให้ระบบตลาดอยู่ในความควบคุมของสังคมเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 19³ รัฐสามารถเป็นเอเยนต์ที่นำระบบเศรษฐกิจโลกเข้าอยู่ใต้การควบคุมของสังคม ต่อมามีลัทธิรัฐเป็นสังเวียนซึ่งผู้ที่ท้าทายผลกระทบต่อสังคมจากโลกาภิวัตน์จะต่อสู้ได้ประวัติศาสตร์มิได้จบลงที่โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจ แม้ว่านักคิดบางคนจะยืนยันเช่นนั้น⁴ ประวัติศาสตร์จะก้าวต่อไปอย่างไม่หยุดยั้งพร้อมทั้งสามารถกำหนดรูปแบบโครงสร้างของความคิดและผู้ทรงอำนาจทางการเมืองใหม่ได้ ขณะนี้โอกาสได้เปิดขึ้นแล้วเพื่อพัฒนารูปแบบองค์ความรู้ที่เอื้อต่อนวัตกรรมเช่นนั้น

ช่วงสามสิบปีที่ผ่านมา องค์ความรู้เรื่องการเมืองระดับโลกถูกสร้างขึ้นโดยวนเวียนอยู่กับภาวะสงครามเย็นเป็นหลัก การสร้างความรู้เพื่อนำมาแก้ปัญหาความขัดแย้งระดับโลก ถูกคิดขึ้นเพื่อให้ประยุกต์ใช้ได้กับการแก่งแย่งแข่งขันระหว่างมหาอำนาจยักษ์ใหญ่ 2 ประเทศ⁵ องค์ความรู้ดังกล่าวพอจะใช้บรรลุจุดประสงค์นั้นได้ แต่ขีดจำกัดคือองค์ความรู้นั้นละเลยตัวแปรอื่นใดที่ไม่เกี่ยวกับการแก่งแย่งแข่งขันระหว่างประเทศมหาอำนาจยักษ์ใหญ่

*Robert W. Cox ศาสตราจารย์เกษียณ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยโทรอนโต ประเทศแคนาดา บทความภาษาอังกฤษ ชื่อ 'Political Economy and World Order : Problems of Power and Knowledge at the turn of the Millennium' ตีพิมพ์ใน **Political Economy and the Changing Global Order**, (eds) Richard Stubbs and Geoffrey, R.D. Underhill, Oxford University Press, 2000, บทที่ 1.

สำหรับมวลมนุษยชาติอันเป็นส่วนใหญ่ของโลกนั้น เรื่องอื่น ๆ สำคัญยิ่งกว่า อันได้แก่ การดำรงชีพภายใต้สภาพความหิวโหย โรคภัยไข้เจ็บ ความขัดแย้งที่รุนแรง และยังมีเรื่องของการถูกปฏิเสธความเป็นตัวตนด้านวัฒนธรรม สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นร่องรอยที่เกี่ยวกับการต่อสู้หรือผลประโยชน์ของประเทศมหาอำนาจยักษ์ใหญ่สองประเทศของโลก สงครามเย็น ยุทธการ 2 ยุทธการหลักที่แข่งขันกันคือ ทุนนิยมโลกและคอมมิวนิสต์โลกเป็นเพียงสองเกมที่ให้เล่นได้ ซึ่งต่างก็ให้ภาพว่าจะนำสู่โลกเสรีและอิสรภาพของชนชาติ แต่เมื่อการควบคุมต่าง ๆ ภายใต้กรอบสงครามเย็นถูกยกเลิกไป ความหลากหลายสภาวะของมนุษยชาติที่เคยถูกบดบังอยู่ก็กลับสู่ที่สว่างมองเห็นได้ชัดเจน ตั้งแต่นั้นมาการอธิบายโลกในกรอบเดิม ๆ ของ neo-realism พร้อมทั้งข้อเสนอทางออกเดิม ๆ ก็ใช้ไม่ได้อีกต่อไป⁶

เพื่อที่จะแสวงหาฐานคิด เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางเลือก เราควรทำความเข้าใจว่าเรามาถึง ณ จุดนี้ได้อย่างไร ต่อจากนั้นจึงจะเน้นไปที่กลุ่มตัวปัญหาที่เราต้องเผชิญ ณ วันใหม่ของสหัฐวรรษ

ต้นตอของขบวนการโลกาภิวัตน์

เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ทศวรรษ 1930 รัฐบาลกลายเป็นเอเยนต์ฟื้นฟูเศรษฐกิจที่ถูกคุกคามจากความปั่นป่วนที่มาจากโลกภายนอก ด้วยการพิทักษ์สวัสดิการสังคมและสร้างงานให้คนทำ บรรษัทนิยม (corporatism) ซึ่งก็คือการที่รัฐร่วมมือกับนายทุนและแรงงาน ณ ระดับรัฐชาติ (ในรูปแบบต่าง ๆ และมีชื่อเรียกที่หลากหลาย) กลายเป็นแบบจำลองการควบคุมเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ สำหรับความสัมพันธ์และการค้าระหว่างประเทศนั้น ชาตินิยมทางเศรษฐกิจเป็นหลักปฏิบัติ (การกีดกันการค้า) ที่พบเห็นได้ทั่วไป

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง มีการพยายามใช้ระบบเบรตตันวูด เพื่อสร้างสมดุลระหว่างตลาดการค้าเสรีและความรับผิดชอบของรัฐเพื่อดูแลสวัสดิการภายในประเทศ รัฐต้องอยู่ในกรอบขององค์การเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เช่น องค์การการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ธนาคารโลก และข้อตกลงว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้าระหว่างประเทศ (GATT) ในเรื่องเกี่ยวกับการเปิดเสรีการค้า เสถียรภาพของอัตราแลกเปลี่ยนและระบบอัตราแลกเปลี่ยน องค์การระหว่างประเทศเหล่านี้ให้บริการด้านการเงิน และให้เวลาประเทศต่าง ๆ ปรับเศรษฐกิจภายในแต่ละประเทศ เพื่อมิให้ต้องลดทอนสวัสดิการของสังคมภายในประเทศ

กล่าวโดยย่อ ภายใต้ระบบเบรตตันวูดประเทศต่าง ๆ สามารถดำเนินนโยบายภายในเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะของตน พร้อม ๆ กับที่มีความพยายาม ณ ระดับนานาชาติที่จะสร้างระบบการค้าเสรีขึ้นในโลก การการณ์ดังกล่าวนำไปสู่ความจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าด้านสังคมเป็นเวลา 3 ทศวรรษ แต่เกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1968-1975 จากนั้นมาจนถึงปัจจุบัน สภาพพร้อมขอมที่ยอมให้เศรษฐกิจภายในประเทศเป็นตัวกำหนดนโยบายรัฐเปลี่ยนแปลงไป คือรัฐถูกจำกัดบทบาททางนโยบายเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมสวัสดิการสังคมภายในประเทศ และอยู่ภายใต้แรงกดดันให้เพิ่มความสำคัญกับเศรษฐกิจโลกเป็นหลัก สิ่งที่เกิดขึ้นตามมามีคือ ความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยและคนจนเพิ่มขึ้น พร้อม ๆ กับที่มาตรการด้านการประกันสังคมและสวัสดิการสังคมที่นำมาใช้ช่วงทศวรรษหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ถูกยกเลิกหรือค่อย ๆ ลดความสำคัญลง รัฐถูกกดดันให้ละทิ้งบทบาทเดิมที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคมของตนเอง โดยต้องทำตามการชี้แนะของเศรษฐกิจโลก ภายใต้การชี้แนะของศัพท์แสงใหม่ ๆ เรื่องโลกาภิวัตน์ การพึ่งพาซึ่งกันและกัน และการแข่งขันระดับโลก (globalization, interdependence, competitiveness)

การการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นได้อย่างไร? และเหตุใดจึงเกิดขึ้น? คงจะมีการถกเถียงเพื่อแสวงหาคำตอบกันอีกนานทีเดียว แต่ในขั้นนี้กล่าวได้ว่า เรากำลังถึงช่วงที่เป็นจุดเปลี่ยนจริง ๆ กล่าวคือเรากำลังอยู่ ณ จุดที่โครงสร้างเก่านั้นอ่อนกำลังลง และโครงสร้างใหม่ได้ก่อตัวขึ้นแล้ว จะขอแจกแจงองค์ประกอบหลัก ๆ ของการเปลี่ยนแปลงในตอนต่อไป

โครงสร้างอำนาจของทุน

ภาวะเงินเฟ้อ ถ้าเกิดขึ้นอ่อน ๆ มีผลกระทบความจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลดีทั้งนักธุรกิจและสหภาพแรงงาน มาบัดนี้นักธุรกิจมองว่าภาวะเงินเฟ้อที่สูงประกอบกับอัตราค่าไรที่ลดลง เป็นตัวปิดกั้นการลงทุน นักธุรกิจกล่าวหาสหภาพแรงงานว่าเป็นตัวเพิ่มค่าจ้างและกล่าวหารัฐบาลที่ใช้จ่ายในอัตราที่สูงทำให้ต้องกู้ยืมและเพิ่มภาษีเวียนวนเป็นวัฏจักร รัฐบาลถูกกรอกหูว่า เศรษฐกิจจะเจริญเติบโตได้นั้น ขึ้นอยู่กับว่านักธุรกิจมีความมั่นใจที่จะลงทุนเพียงไร ความมั่นใจของนักธุรกิจนี้ ขึ้นอยู่กับว่ารัฐบาลสามารถควบคุมสหภาพแรงงานและบริหาร

การเงินการคลังให้อยู่ในวินัยได้เพียงใด หากรัฐบาลจะไม่สำเหนียกนักธุรกิจ จะต้องเผชิญกับการลงทุนที่หดหาย และการหนีออกของเงินลงทุนต่างประเทศ ซึ่งเป็นอาวุธสำคัญของนักธุรกิจ ไม่มีรัฐบาลใดอาจจะละเลยไม่ให้ความสนใจประเด็นนี้ได้ เนื่องจากถ้าละเลยผลเสียต่อเศรษฐกิจและสังคมที่ตามมาจะร้ายแรงทีเดียว

การปรับโครงสร้างการผลิต

ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โครงสร้างการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมถูกปรับเปลี่ยนจากที่เคยเป็นการผลิตขนาดใหญ่ภายใต้โรงงานเดียวกัน ในระบบสายพานแบบที่เรียกว่าระบบฟอร์ด หรือ ฟอร์ดติส มาเป็นระบบหลังฟอร์ดติสที่มีความยืดหยุ่นมากขึ้น ระบบการผลิตภายใต้โรงงานขนาดใหญ่ที่รวมขั้นตอนการผลิตต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันภายใต้โรงงานเดียว และใช้คนงานกึ่งฝีมือเพื่อผลิตสินค้ามาตรฐานกลายเป็นรูปแบบการจัดองค์กรการผลิตที่ล้ำสมัย รูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นทดแทนคือระบบการผลิตที่มีทั้งการผลิตที่ศูนย์กลางและการผลิต ณ ประเทศรอบนอก การผลิตที่ศูนย์กลางเน้นไปที่เรื่องการเงิน การวิจัยและพัฒนา เทคโนโลยีและนวัตกรรม ใช้คนงานประจำจำนวนไม่มาก การผลิตที่ประเทศรอบนอกเน้นเรื่องการผลิตชิ้นส่วนต่าง ๆ อาจใช้ระบบเหมาช่วงงานหรือการจัดซื้อจากบริษัทท้องถิ่น ใช้คนงานชั่วคราว หรือคนทำงานแบบไม่เต็มเวลา การปรับโครงสร้างการผลิตประเภทที่มีทั้งศูนย์กลางและการผลิต ณ ประเทศรอบนอกทำให้ได้ประโยชน์จากการใช้คนงาน แบ่งแยกออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ เช่น แบ่งแยกตามลักษณะขนชาติ เพศ เชื้อชาติ ศาสนา หรือแบ่งแยกตามภูมิศาสตร์ต่าง ๆ ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลลดอำนาจการต่อรองของสหภาพแรงงาน และเพิ่มพลังอำนาจของฝ่ายทุนในกระบวนการผลิต นอกจากนี้ยังหมายความว่าธุรกิจถูกควบคุมโดยรัฐบาลของประเทศใดประเทศหนึ่งได้ยากขึ้น (เพราะมีการแพร่กระจายกระบวนการผลิตขั้นตอนต่าง ๆ ของสินค้าประเภทเดียวกันไปยังแหล่งผลิตในหลายประเทศ)

บทบาทของหนี้

ทั้งรัฐบาลและบริษัทขนาดใหญ่ระดมทุนด้วยการกู้เงิน (ก่อหนี้) มากกว่าเก็บภาษี (รัฐบาล) หรือขายหุ้น (บริษัท) มากขึ้น ๆ นอกจากนั้นการก่อหนี้ยังมีแนวโน้มเป็นหนี้ต่างประเทศมากขึ้น เมื่ออัตราส่วนของรายได้รัฐต้องถูกใช้ไปเพื่อชดเชยหนี้ต่างประเทศเพิ่มขึ้น เท่ากับว่ารัฐบาลต้องรับผิดชอบกับเจ้าหนี้มากกว่ากับประชาชนของประเทศตน นโยบายทางเลือกด้านอัตราแลกเปลี่ยน การคลัง และการค้าระหว่างประเทศ ยิ่งถูกกำหนดโดยผลประโยชน์ที่โยงกับเศรษฐกิจโลก กรณีของบริษัทธุรกิจก็ไม่ต่างกับรัฐบาล เมื่อก่อหนี้ต่างประเทศมากขึ้น ก็ไม่สามารถมีนโยบายเป็นอิสระของตนเอง การเงินจึงถูกแยกออกจากกระบวนการผลิต กลายเป็นอำนาจอิสระ มีบทบาทเหนือเศรษฐกิจจริง (real economy)⁷

กระนั้นแล้ว อะไรคือตัวกำหนดการตัดสินใจของผู้ที่ควบคุมการเงิน? คำตอบคือ ผลได้ระยะสั้นที่สามารถบังเกิดทันทีทันใด มิใช่การคำนึงถึงผลได้จากพัฒนาการอุตสาหกรรมระยะยาว วิถีคิดตามแนวตลาดมุ่งไปที่ความสัมพันธ์เฉพาะ ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ ในสภาวะสถิต⁸ แต่วิถีคิดตามแนวพัฒนาการพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงระยะยาวที่มีมิติด้านประวัติศาสตร์ เมื่อภาคการเงินมีอำนาจเหนือภาคเศรษฐกิจจริง ผลก็คือทั้งการสร้างงานและการลงทุนที่สร้างผลผลิตถูกทำลาย

โครงสร้างของโลกาภิวัตน์

วิกฤตการณ์การจัดระเบียบระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ขยายเศรษฐกิจระดับโลก (global economy) ควบคู่ไปกับเศรษฐกิจระหว่างประเทศในระบบดั้งเดิม⁹ เศรษฐกิจระดับโลกคือระบบที่ก่อเกิดจากกระบวนการการผลิตและการเงินระดับโลก (global production และ global finance) การผลิตดังกล่าวสามารถหาประโยชน์จากการแบ่งเขตเศรษฐกิจระหว่างประเทศและใช้การต่อรองกับประเทศต่าง ๆ เพื่อจุดประสงค์ของการลดต้นทุนการผลิต หลีกเลี่ยงการเสียภาษีอัตราสูง หลีกเลี่ยงประเทศที่มีกฎเกณฑ์ต่อต้านมลภาวะ เข้มงวด มุ่งลงทุน ณ ประเทศที่ธุรกิจสามารถควบคุมคนงานได้ และสามารถให้หลักประกันด้านเสถียรภาพการเมือง และสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ การเงินระดับโลกสามารถทำธุรกิจกับเครือข่ายการเงินทั่วโลกได้ ตลอด 24 ชั่วโมง การตัดสินใจของนักธุรกิจดังกล่าว รวมศูนย์กันอยู่ที่เมืองหลวงสำคัญของโลก มากกว่าจะอยู่ที่ประเทศต่าง ๆ อันได้แก่ นิวยอร์ก โตเกียว ลอนดอน ปารีส แฟรงเฟิร์ต ซึ่งมีเครือข่ายเชื่อมโยงกันผ่านระบบคอมพิวเตอร์ และโยงไปยังส่วนอื่น ๆ ของโลกด้วย

องค์ประกอบ 2 ส่วนของโลกาภิวัตน์ขัดกันเอง กล่าวคือ การผลิตระดับโลกต้องการ เสถียรภาพการเมือง และเสถียรภาพการเงินเพื่อเจริญเติบโต การเงินระดับโลกมีภาษีเหนือกว่า เพราะความเชื่อมั่นเชื่อ จึงเป็นตัวกำหนดอนาคตของการผลิต แต่การเงินระดับโลกอยู่ในสภาวะเปราะบาง เหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นเป็นห่วงลูกโซ่อาจทำให้ระบบการเงินพังทลาย เช่น สภาวะที่วิสาหกิจล้มละลาย ประจวบกับการที่รัฐบาลไม่ชำระหนี้ หรือประจวบกับการที่เจ้าหน้าที่สำคัญ (เช่น ไอเอ็มเอฟ) เพิกถอนเงินกู้ทันทีทันใด วิกฤตเศรษฐกิจโลกครั้งสำคัญ ๆ มักจะเกิดจากวิกฤตปัญหาเหล่านี้ทำนองดังกล่าว

วิกฤตการเงินที่เม็กซิโกเมื่อทศวรรษ 1980 และต้นทศวรรษ 1990 รวมทั้งวิกฤตการเงินที่เอเชีย และรัสเซียเมื่อปลายทศวรรษ 1990 มีมูลเหตุทำนองเดียวกัน จนบัดนี้รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ แม้แต่มหาอำนาจสำคัญ (G7) ยังไม่มีแผนงานเรื่องการควบคุมการเงินระดับโลก อันจะช่วยป้องกันมิให้เกิดสภาวะล้มละลายดังที่วิกฤตต่าง ๆ นำให้เกิดขึ้นได้

จริง ๆ แล้วก็คือ ยังไม่มีองค์กรเพื่อควบคุมเศรษฐกิจระดับโลก แต่ได้เริ่มมีแนวคิดเรื่อง 'governance without government' หรือ 'ระบบการจัดการที่ปลอดจากรัฐบาล'¹⁰ กระบวนการสร้างฉันทามติระหว่างประเทศเกิดขึ้นแล้ว บางส่วนเกิดขึ้นโดยผ่านการประชุมไม่เป็นทางการ เช่น Trilateral Commission, Bilderberg conferences, การประชุมประจำปี World Economic Forum ที่ Davos ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และการประชุม Mont Pelerin Society บางส่วนเกิดขึ้นผ่านองค์กรระหว่างประเทศ ได้แก่ Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) ธนาคารโลก ไอเอ็มเอฟ และ G-7 องค์กรต่าง ๆ เหล่านี้ร่วมสร้างวาทกรรม (discourse) ซึ่งเป็นตัวกำหนดนโยบาย ข้อแม้และแนวคิดที่เป็นกรอบความคิด และมาตรการปฏิบัติที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ล้วนแล้วแต่อยู่ภายใต้อุดมการณ์โลกาภิวัตน์ กรอบแนวคิดต่าง ๆ ถูกป้อนสู่รัฐบาลประเทศต่างๆ และบรรษัทข้ามชาติ ส่งผลให้เครือข่ายการข้ามชาติโยงกับการกำหนดนโยบายจากประเทศหนึ่งไปอีกประเทศหนึ่ง

โครงสร้างดังกล่าวหมายความว่า นโยบายของรัฐชาติประเทศต่าง ๆ ถูกกำหนดมาจากอำนาจรวมศูนย์ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการทำให้รัฐเป็นสากล ลักษณะสำคัญคือรัฐบาลถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นเอเยนต์ที่จะปรับระบบและนโยบายเศรษฐกิจของประเทศให้สอดคล้องกับความต้องการเร่งด่วนของระบบเศรษฐกิจระดับโลก¹¹ ภายในรัฐชาติต่าง ๆ อำนาจจะกระจุกตัวอยู่ที่องค์กรหรือหน่วยงานรัฐซึ่งโยงโยงอยู่กับเศรษฐกิจระดับโลกอย่างใกล้ชิด ได้แก่ สำนักงานของประธานาธิบดี และสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงการคลัง ธนาคารกลาง หน่วยงานที่ดูแลเศรษฐกิจสังคมภายในประเทศ เช่น กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงแรงงาน มีอำนาจน้อยกว่าและเป็นเบี้ยล่าง

ในแต่ละประเทศความสัมพันธ์ระหว่างระดับโลกกับท้องถิ่นจะกระชับแค่ไหน ขึ้นอยู่กับรูปแบบรัฐแบบต่าง ๆ และแหล่งที่ประเทศต่าง ๆ สถิตย์อยู่ภายในระบบโลก ครั้งหนึ่งระบบรัฐแบบอมตยาธิปไตย คือระบบรัฐที่มีทหารและข้าราชการเป็นใหญ่ ในบรรดาประเทศกำลังพัฒนารอบนอก ดูเหมือนจะเป็นรัฐที่เอื้อกับการรักษาวินัยทางการเงิน ปัจจุบันประเทศสาธารณรัฐหลายแห่งที่มีการเลือกตั้งประธานาธิบดี เช่น อาร์เจนตินา บราซิล เม็กซิโก เปรู เกาหลีใต้ รับเอานโยบายปรับโครงสร้าง (structural adjustment) เสนอโดยไอเอ็มเอฟไปใช้ และสามารถดำรงนโยบายโดยไม่ถูกแทรกแซงจากแรงกดดันของพลังประชาชนให้เปลี่ยนแปลงประเทศมหาอำนาจสนับสนุนรูปแบบของรัฐบาลประเภทนี้ เพราะมีเสถียรภาพมากกว่าระบบรัฐเผด็จการทหาร¹² อินเดียเคยมีรัฐที่มุ่งความเป็นตัวของตัวเอง โดยไม่พึ่งพาประเทศมหาอำนาจขณะนี้ค่อยขยับเข้าโยงโยงกับเศรษฐกิจระดับโลกมากขึ้น ที่อังกฤษ สหรัฐอเมริกา คานาดา และออสเตรเลีย ระบบรัฐบาลถูกพัฒนามาภายใต้อุดมการณ์อนุรักษ์นิยมใหม่ (neo-conservative) ที่สนับสนุนแนวทางโลกาภิวัตน์ พรรคสังคมนิยมที่ฝรั่งเศสและสเปน ปรับนโยบายให้เข้ากับอุดมการณ์ใหม่ (โลกาภิวัตน์) รัฐต่าง ๆ ที่แตกตัวออกมาจากจักรวรรดิของสหภาพโซเวียต ถูกผลักเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ และนับเนื่องจากวิกฤตเอเชียปลายทศวรรษที่ 1990 ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตกอยู่ภายใต้การกำกับของการเงินระดับโลก

ภายในสหภาพยุโรป มีการแข่งขันกันระหว่างทุนนิยม 2 ประเภท ประเภทหนึ่งคือ ทุนนิยมเสรีนิยมสุดขีดตามแบบฉบับของนางมารกาเรต แททเชอร์ ประเภทที่สองคือ ทุนนิยมที่สร้างความชอบธรรมบนพื้นฐานของนโยบายสังคมและพัฒนาการแบบสมดุล¹³ ประเภทที่สองเกิดจากแนวคิดสำนักสังคมนิยมประชาธิปไตย (social democratic tradition) และจากแนวคิดอนุรักษ์นิยมดั้งเดิมที่มองว่าสังคมเป็นองค์รวมของหน่วยย่อยที่แยกกันไม่ออก มากกว่าการมองสังคมว่าเป็นผลจากข้อตกลงระหว่างปัจเจกบุคคลตามแนวทางของอนุรักษ์นิยมใหม่ (neo-conservatism) ที่ญี่ปุ่นรัฐคองบทาบาทเป็นผู้นำและวางแผน เป็นผู้จัดระเบียบความสัมพันธ์กับโลกภายนอก แม้ว่า

สหรัฐฯ จะพยายามกดดันให้เศรษฐกิจญี่ปุ่นเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจโลกให้เต็มที่มากขึ้นก็ตาม ปลายทศวรรษที่ 1990 เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของทุนนิยมญี่ปุ่นว่าจะไปรอดหรือไม่¹⁴ ขณะนี้ สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น และอาจรวมจีนด้วย เป็นเพียงสามประเทศที่รัฐบาลพอจะต้านทานกระบวนการโลกาภิวัตน์สุดขีดได้บ้าง

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเมืองของโลก

โครงสร้างการเมืองโลกใหม่ เกิดขึ้นจากวิกฤตระเบียบโลกหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ระบบอำนาจอธิปไตยของรัฐบาล (ตามแนวของระบบเวสฟาเลีย ที่ยุโรป) ที่เน้นความเป็นอธิปไตยของรัฐบาล คือรัฐบาลแต่ละแห่งมีอำนาจอิสระที่รัฐบาลอื่นมีอาจละเมิดได้ นั้นลดความสำคัญลง¹⁵ อำนาจอธิปไตยมีความหมายยืนยันยืนยันความเป็นตัวตน หรืออัตลักษณ์ (identity) ทางด้านวัฒนธรรมมากขึ้น ๆ ความหมายที่เป็นอำนาจเหนือระบบเศรษฐกิจของประเทศหดหายไป

ความหมายของ 'อำนาจอธิปไตย' ของรัฐบาลที่เปลี่ยนไป เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการก่อตัวของกลุ่มภูมิภาคต่าง ๆ (macro-regionalism) ที่สำคัญ ๆ 3 กลุ่ม ได้แก่ สหภาพยุโรป เขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ญี่ปุ่นเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ และเขตอเมริกาเหนือมีสหรัฐอเมริกาเป็นศูนย์กลาง และหมายจะดึงเอาลาตินอเมริกาทั้งหมดมาอยู่ในเขตด้วย กลุ่มภูมิภาคต่าง ๆ ที่ก่อตัวขึ้นไม่น่าที่จะพัฒนาเป็นเศรษฐกิจอิสระที่แยกจากกัน เหมือนโลกสมัยเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่แห่งทศวรรษ 1930 (Great Depression) ทั้งนี้ธุรกิจที่ตั้งอยู่ ณ แต่ละภูมิภาคต่างก็มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจโยงใยกันกับภูมิภาคอื่น ๆ มาก ดังนั้นเขตภูมิภาค จึงน่าจะเป็นเพียงกรอบเศรษฐกิจ-การเมืองเพื่อเอื้อต่อการสะสมทุน และการแข่งขันกันดึงเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ และการเพิ่มอัตราส่วนของตลาดสินค้า¹⁶ นอกจากนั้นการตั้งเขตภูมิภาค เปิดโอกาสให้มีการพัฒนารูปแบบทุนนิยมแบบต่าง ๆ ได้

ณ ฐานรากของโครงสร้างระเบียบโลกคือ พลังทางสังคม (social forces) ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมดั้งเดิม คือขบวนการสหภาพแรงงานและขบวนการชาวนา มีอาจพัฒนาไปได้เพราะผลกระทบของขบวนการโลกาภิวัตน์ แต่ขบวนการสหภาพแรงงานยังมีพลังด้านประสิทธิภาพ การจัดองค์กร และอุดมการณ์ ซึ่งยังสามารถกำหนดอนาคตของสังคมได้ แต่ต้องตั้งพันธมิตรกลุ่มใหม่ ๆ นอกกลุ่มแรงงานรับจ้างมารวมขบวนการด้วยให้ได้ มิฉะนั้นพลังจะค่อย ๆ หดหายไปเรื่อย ๆ

ขบวนการทางสังคมกลุ่มใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นมุ่งเน้นไปที่ประเด็นเรื่อง สิ่งแวดล้อมอัตถิภาวะนิยม (feminism) และขบวนการเพื่อสันติ และได้ขยายไปตามที่ต่าง ๆ ในโลก ขบวนการประชาชนและขบวนการประชาธิปไตย ผุดขึ้นที่ประเทศซึ่งรัฐบาลควบคุม หรือปราบปรามประชาชน แต่ภาครัฐมีความประะบาง ที่ฟิลิปปินส์และตามมาด้วยอินโดนีเซีย ขบวนการประชาชนล้มล้างรัฐบาล แต่ยังมีอาจเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจได้อย่างถึงรากถึงโคน ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหลายขบวนการกระตุ้นความตื่นตัวเรื่องอัตลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็ประเด็นชนชาติ ชาตินิยม ศาสนา หรือความต่างเพศ ขบวนการประชาชนระดับท้องถิ่นเป็นการยืนยันสิทธิของประชาชนก่อนที่ระบบรัฐจะถูกสถาปนาขึ้น

อัตลักษณ์ใหม่ มีบทบาทเข้าทดแทนแนวคิดเรื่องชนชั้นที่เคยเป็นศูนย์กลางของความขัดแย้งในสังคม ในทำนองเดียวกับเรื่องชนชั้น อัตลักษณ์ได้พลังมาจากความคับข้องใจเพราะถูกเอาเปรียบ จึงมีมูลเหตุเป็นเรื่องทางเศรษฐกิจ นำไปสู่การประท้วงที่ครอบคลุมประเด็นกว้างกว่าเรื่องของอัตลักษณ์ อย่างไรก็ตาม มูลเหตุทางเศรษฐกิจนั้นมักไม่ชัดเจนคือถูกบดบัง จึงอาจถูกปลุกปั่นให้ขบวนการต่าง ๆ ขัดแย้งกันเอง ถ้ายิ่งเกิดในภาวะที่โครงสร้างทางการเมืองกำลังไร้เสถียรภาพและปัญหาเศรษฐกิจขั้นรากฐานมีอาจได้รับการแก้ไขได้ง่าย ๆ มีอันตรายน่าแนวโน้มสู่ ระบบอำนาจรัฐรวมศูนย์ที่อยู่ได้เพราะการสนับสนุนของมวลชนอาจก่อตัวพัฒนาเป็นลัทธิอำนาจนิยมแนวฟาสซิสต์ [คือระบบรัฐพรรคเดียว ใช้ความรุนแรง ชาตินิยม การขีดขูดชนชาติ และการทหารเพื่อปราบผู้คัดค้านและเพื่อครองอำนาจเผด็จการ สนับสนุนระบบการผลิตเอกชนภายใต้การควบคุมของรัฐ ระบบนี้ถูกนำมาใช้ที่อิตาลีเป็นครั้งแรก ค.ศ. 1922 - ผู้แปล] ประชาธิปไตย และ 'อำนาจ' ประชาชนอาจเคลื่อนไหวไปตามแนวทางอุดมการณ์ขวาจัด หรือซ้ายจัดก็ได้

ความเปราะบางของระเบียบโลกใหม่

ระเบียบโลกที่เกิดขึ้นเป็นโครงสร้างหลายระดับ แต่ ณ ฐานรากมีพลังทางสังคมหรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นแกน ไม่ว่าจะขบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นอย่างจงใจ และมีบทบาททางการเมืองชัดเจน¹⁷ หรือจะเป็นขบวนการปลดปล่อยเมืองและถูกปลุกปั่นได้ก็ตาม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นประเด็นสำคัญซึ่งทางสังคมส่วนมาก ระเบียบรัฐดั้งเดิมกำลังปรับเปลี่ยนตัวเองให้เป็นองค์กรการเมืองเศรษฐกิจที่ซับซ้อน : ภูมิภาคย่อย รัฐแบบดั้งเดิม และภูมิภาคใหญ่ ประกอบด้วยสถาบันที่มีบทบาทและขอบเขตอำนาจมากน้อยต่างกันไป เมืองหลวงสำคัญ ๆ ของโลกเปรียบเสมือนคีย์บอร์ดของเศรษฐกิจระดับโลก กระบวนการสร้างอุดมการณ์ข้ามชาติมีการแข่งขันกันเป็นกระแส และกระแสต่อต้าน มีสถาบันที่จะผนึกหรือประสานระหว่างรัฐสำคัญ ๆ และระหว่างเขตภูมิภาคใหญ่ ๆ เข้าด้วยกัน มีกระบวนการเจรจาหลายฝ่ายเป็นเครื่องมือเพื่อบริหารจัดการกับความขัดแย้ง สร้างสันติภาพ กำหนดกฎเกณฑ์และให้บริการการค้าระหว่างประเทศ การคมนาคม การสาธารณสุข ฯลฯ ภาพรวมที่เกิดขึ้นมีลักษณะใกล้เคียงกับระบบของยุโรปกลางมากกว่ารูปแบบเวสฟาเลีย หรือระบบความสัมพันธ์ของรัฐต่าง ๆ ที่มีอำนาจอธิปไตย ดังที่มีการพูดกัน¹⁸

ภาพหลายภาพที่ทับซ้อนกันอยู่ ชี้ให้เห็นช่องทางวางยุทธศาสตร์เข้าแทรกแซงได้หลายระดับเพื่อแสวงหาทางเลือกให้กับขบวนการโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้ความไร้เสถียรภาพของโครงสร้างใหม่ที่ก่อตัวขึ้น เป็นปัจจัยเอื้อที่สำคัญยิ่ง ความไร้เสถียรภาพนี้เกิดจากหลักการที่ขัดกันอยู่คือการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการแบ่งเขตแดนเป็นอิสระจากกัน ทั้งนี้ หลักการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยเนื้อหาไม่มีการแบ่งแยกเขตแดน แต่มุ่งสู่การแข่งขันในตลาดโลก มุ่งขยายการเงินระดับโลกสู่ประเทศต่าง ๆ โดยไม่มีขอบเขตจำกัดและมุ่งสู่การผลิตระดับโลก แต่รากฐานของหลักการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน คือวัฒนธรรมธุรกิจ ดังที่ซูซาน สเตรนซ์ พูดถึง¹⁹ แต่หลักการแบ่งแยกเขตแดนเป็นอิสระจากกันเป็นหลักการรัฐที่มีพื้นฐานจากอำนาจการทหาร

นักเขียนบางท่านเสนอว่าเมื่อหลักการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความสำคัญมากขึ้น ย่อมทำให้หลักการแบ่งแยกเขตแดนเป็นอิสระจากกันลดความสำคัญลง²⁰ แต่ข้อเสนอที่ว่าระบบความสัมพันธ์ต่างตอบแทนเกิดขึ้นอาจจะจริงมากกว่า

แนวคิดที่ว่าตลาดสามารถปรับตัวเองให้มีเสถียรภาพได้ เป็นเพียงความเชื่อ คาร์ล โพลันยี ในงานเขียนของเขาได้แสดงให้เห็นว่าการบังคับใช้กฎเกณฑ์ของตลาดให้ได้ผลจะต้องมีอำนาจทหารหรือตำรวจ²¹ แม้ว่าในทางปฏิบัติความจำเป็นใช้กำลังบังคับอาจไม่เกิดขึ้นเลย แต่ก็มีได้หมายความว่าไม่จำเป็นต้องมีกำลังสำรอง โลกาภิวัตน์ช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ยังต้องพึ่งอำนาจทหารประจำการของประเทศที่เป็นผู้บังคับใช้กฎเกณฑ์

สงครามอ่าวเปอร์เซีย 1991 ชี้ให้เห็นโครงสร้างและวิธีการทำงานของระเบียบโลกใหม่ ความขัดแย้งอันเป็นชนวนของสงครามเริ่มจากปัญหาที่โยงกับหลักการเรื่องอาณาเขต ชัดตัม ฮุสเซน มีโครงการที่จะฟื้นฟูอิรักหลังสงครามกับอิหร่านโดยวางแผนสร้างแรงตอร์องระดับภูมิภาคที่ประกอบด้วยประเทศที่ผลิตน้ำมัน ทั้งนี้เพื่อควบคุมแหล่งน้ำมัน

สหรัฐฯ ตอบโต้กับอิรักในฐานะที่สหรัฐฯ มีบทบาทเป็นผู้ควบคุมระเบียบเศรษฐกิจของโลก โดยมองว่าการกระทำของอิรักเป็นการคุกคาม และยังได้แสวงหาแรงสนับสนุนจากประเทศอื่น ๆ เพื่อรักษาความมั่นคงเศรษฐกิจโลก ทั้งนี้ สหรัฐฯ ตัดสินใจเพียงลำพังที่จะทำสงครามกับอิรัก แล้วจึงให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติรับรองการตัดสินใจนั้น หลังจากนั้น มีข้อเสนอให้เยอรมนี ญี่ปุ่น ซาอุดีอาระเบีย และคูเวตร่วมจ่ายค่าใช้จ่ายการทำสงครามซึ่งสหรัฐฯ ก็ได้รับการตอบสนองจากประเทศเหล่านี้

แตบทบาทของผู้บังคับใช้กฎระเบียบก็มีปัญหาเรื่องความขัดแย้ง ภาพที่สหรัฐฯ สร้างให้ตัวเองในฐานะเป็นมหาอำนาจด้านการทหารระดับโลก เป็นจุดเด่น เป็นการผูกขาด และเป็นการกระทำฝ่ายเดียว ขณะที่สมรรถภาพการผลิตของสหรัฐฯ โดยเปรียบเทียบกับชาติอื่น ๆ ลดลง²² จุดนี้คือการทำว่าสหรัฐฯ บริโภคมากกว่าที่จะจ่ายได้จากผลผลิตที่สหรัฐฯ ผลิตได้ แต่ภาวะการณีนี้อาจเกิดขึ้นได้เพราะต่างชาติจำนวนมาก พร้อมจะถือเงินดอลลาร์ (หรือถือสินทรัพย์ในรูปของดอลลาร์) จากปลายปี 1987 เป็นต้นมา สหรัฐฯ ได้กลายเป็นประเทศลูกหนี้ที่ใหญ่ที่สุดของโลก นั่นคือต่างชาติเป็นผู้จ่ายส่วนต่างของการบริโภคเหนือการผลิตของสหรัฐฯ นั่นเอง ความเป็นเจ้า (hegemony) ของสหรัฐฯ ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ได้กลายเป็นระบบสงบรรณาการแก่สหรัฐฯ

ระเบียบโลกใหม่นี้จึงอ่อนปวกเปื่อยที่ยอดสุด ยิ่งเวลาผ่านไปความเปราะบางนี้จะชัดเจนยิ่งขึ้น ระเบียบโลกมิได้แข็งแกร่งมากไปกว่าตัวพื้นฐานด้านสังคมที่พวงสวนยอดเอาไว้ โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจกำลังสร้างความขัดแย้งและความแตกแยก ซึ่งพัฒนาขึ้นอย่างช้า ๆ แต่

แน่นอนว่าจะกีดคร่อนฐานรากของการเมืองระดับโลก อำนาจทางการเมืองของสหรัฐฯ และประเทศที่ร่วมเป็นพันธมิตรสนับสนุนกระบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ กำลังกำลังถูกท้าทาย โดยพลังทางสังคมที่เกิดขึ้น และโดยความขัดแย้งทางสังคมซึ่งขมึงเกลียวยิ่งขึ้นทั้งในประเทศยากจน และประเทศร่ำรวย เพื่อที่จะเข้าใจพลังทางสังคมที่ก่อตัวขึ้น จำเป็นต้องทบทวนถึงการก่อเกิดของอัตลักษณ์ต่างๆ ที่ให้ความหมายและบทบาทแก่ผู้คน และต้องทบทวนถึงความรู้ รูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยอธิบายให้เราได้ว่าควรจะมีมือกับการท้าทายจากอนาคตได้อย่างไร?

อัตลักษณ์และความรู้ : การเผชิญหน้ากับอนาคต

อัตลักษณ์มีความสำคัญทางการเมืองเพราะเป็นศูนย์กลางที่ผู้คนจะใช้เพื่อเคลื่อนไหวคนจำนวนมากในการกระทำเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพที่เป็นอยู่ และเพื่อส่งจดหมายทางสังคมที่ต้องการ รูปแบบเด่นของอัตลักษณ์ 2 รูปแบบสำหรับศตวรรษที่ 19 และ 20 ซึ่งก็คือความเป็นเชื้อชาติและชนชั้น (nationality and class) นั้นจะยังมีความสำคัญต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอยู่ แต่ได้ถูกจัดรวมเข้าไปอยู่กับโครงสร้างที่ซับซ้อนของอัตลักษณ์อื่น ๆ แล้ว รัฐบาลสำหรับประชาชนในประเทศร่ำรวยมิได้เป็นศูนย์กลางของอัตลักษณ์ของพวกเขาอีกต่อไป (อาจมีข้อยกเว้นกรณีสหรัฐฯ) ขณะที่กรณีประเทศยากจนกว่านั้น ชาตินิยมผงาดขึ้น และมีความอหังการมากขึ้น

ความแตกต่างด้านเศรษฐกิจและสังคมยังคงเป็นประเด็นความขัดแย้งพื้นฐาน ขณะที่กระบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจยิ่งทำให้ช่องว่างคนรวยและคนจนต่างจากกันอย่างสุดขั้วทุกหนแห่งในโลก²³ แต่การสำแดงความแตกต่างดังกล่าว มักจะออกมาในรูปของความแตกต่างทางเพศ ชนชาติ หรือชนเผ่า ศาสนา องค์กรที่สังกัด หรือการมีความทรงจำถึงเหตุการณ์ในอดีตที่สร้างความวิปโยค และความอับอายขายหน้าเอาไว้

การศึกษาด้านอารยธรรมวิเคราะห์ประเด็นเรื่องอัตลักษณ์เป็นภาพรวม มีการศึกษาหลายชิ้นเกี่ยวกับอารยธรรมช่วงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 20²⁴ แนวคิดเรื่องอารยธรรมมีความหลากหลายถูกทะเลาะไปช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งมีการมองกันว่าเป็นสงครามที่ปกป้องอารยธรรมของมวลมนุษยชนเป็นวัฒนธรรมหนึ่งเดียว แนวคิดเรื่องอารยธรรมมีความหลากหลายถูกคิดกันออกไปช่วงสงครามเย็น ขณะนี้หวนกลับมาอีก แต่อยู่ในสภาวะสับสนตามสมควร

อารยธรรมคืออะไร? นักโบราณคดีซึ่งศึกษาอารยธรรมสมัยต้น ๆ ดีความว่าเกิดจากสภาวะทางเศรษฐกิจ เช่น อารยธรรมเทคโนโลยีสมัยทองแดง (Bronze Age) เกิดขึ้นพร้อมกับความเป็นเมืองขนาดใหญ่ การแบ่งงานกันทำของแรงงาน มีโครงสร้างชนชั้น และโครงสร้างด้านอำนาจการควบคุมหรือรัฐ²⁵

มนุษย์กลุ่มต่าง ๆ ถูกร้อยรัดเข้าด้วยกันด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ ซึ่งทำให้มวลสมาชิกสามารถสื่อสารเข้าใจซึ่งกันและแสวงหาความหมายแก่ชีวิต อาณาบริเวณของความรู้ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของบุคคลและปฏิสัมพันธ์ที่มีระหว่างกัน แสดงออกผ่านสื่อหลายรูปแบบ ได้แก่ นิยายปรัมปรา ภาษา และศาสนา ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งเดียวกัน และเป็นเช่นนั้นมาตราบนานนับร้อยปีต่อมาเมื่อสปีริตการวิเคราะห์และให้เหตุผลมีความสำคัญขึ้น จึงมีการแยกรูปแบบสื่อต่าง ๆ ที่กล่าวมาออกเป็นส่วน ๆ ออกจากกัน

คำจำกัดความคำว่าอารยธรรม ในทางปฏิบัติน่าจะจะเป็นความคล่องจองกันระหว่างชุดของสภาวะวัตถุวิสัย (สภาวะเศรษฐกิจ หรือ material condition) ที่กำหนดความเป็นอยู่กับชุดของการให้ความหมายที่เป็นผลจากประสบการณ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ มิติด้านวัตถุและมิติด้านจิตใจของอารยธรรมเมื่อประกอบเข้าด้วยกัน อาจให้ผลเป็นอารยธรรมแบบต่าง ๆ ทั้งนี้เนื่องจากมิใช่เป็นเพียงกรณีของสภาวะวัตถุวิสัย ส่งผลให้เกิดรูปแบบจิตสำนึกได้รูปแบบเดียว ขณะที่รูปแบบอื่น ๆ เป็นความจอมปลอม รูปแบบของการหาความหมายจะต้องเหมาะสมกับสภาวะวัตถุวิสัย และมนุษย์อาจสูงสุดนั้นได้ด้วยหลายแนวทาง ดังนั้นอารยธรรมที่แตกต่างกัน แม้จะมีสภาวะวัตถุวิสัย อันเดียวกัน อาจมีการให้คุณค่า และเส้นทางโคจรที่ต่างกัน

เราไม่ควรมีภาพของอารยธรรมเสมือนเป็นตัวตนที่คงที่ และซึ่งประจักษ์หน้าซึ่งกันและกันอย่างไม่เป็นมิตร แต่พิจารณาว่าอารยธรรมทุกประเภทเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งจากสภาวะความขัดแย้งภายในและการที่ต้องเผชิญกับปัจจัยจากภายนอก กระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้เมื่อประกอบเข้ากับการคงอยู่ของอารยธรรมต่าง ๆ ที่ยังเป็นปริศนา อาจจะเป็นพื้นฐานของความรู้ในอนาคตเกี่ยวกับระเบียบโลก การเปลี่ยนแปลงของอารยธรรมในมิติต่าง ๆ น่าจะเป็นองค์ประกอบของความรู้ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีและการสื่อสารกัน ความสัมพันธ์ทางสังคมของขบวนการผลิตและคุณค่าที่ฝังอยู่กับสังคม แนวคิดเรื่องเวลา และพื้นที่ (time and

space) ซึ่งเป็นกรอบแสดงว่ามนุษย์คิดอย่างไรกับโลกของเขา ความหมายแห่งจิตวิญญาณที่หลากหลายและผลที่มีต่อพฤติกรรมของมนุษย์

ความสำคัญของการศึกษาอารยธรรมในแนวนนี้ อยู่ตรงที่สมมติฐานพื้นฐานเกี่ยวกับระบบโลก ได้แก่ (1) มีทางเลือกต่าง ๆ สำหรับอนาคตของมนุษย์ เราไม่ต้องถูกผูกมัดอยู่กับการขยายตัวอย่างไม่หยุดยั้งของขบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ ที่กำหนดโดยการแข่งขันกันในตลาดโลก และซึ่งจะนำไปสู่สังคมมนุษย์โลกที่ขาดความหลากหลายตามแบบอย่างสังคมอเมริกันร่วมสมัย อารยธรรมที่มีองค์ประกอบของคุณค่าต่าง ๆ และการจัดองค์กรสังคมรูปแบบต่าง ๆ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งเรายังเลือกสังคมที่เราต้องการได้ (2) ถ้าอารยธรรมต่าง ๆ คงอยู่ร่วมกัน การมีความเข้าใจซึ่งกันและกันจะกลายเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายของการมีระเบียบโลก นี่คือนิยามที่ต่างจากสมัยสงครามเย็นที่มีสมมติฐานแนวคิดเชิงเดี่ยวเหมือนๆ กัน

กุญแจสำคัญที่จะทำให้เราเข้าใจโลกพหุนิยม [โลกที่มีความหลากหลายด้านอารยธรรม - ผู้แปล] คือความสามารถเข้าใจกรอบวิธีคิดของผู้คนที่มองโลกแตกต่างไปจากวิธีการที่ "เรา" คนเคย (ไม่ว่า "เรา" จะเป็นใคร) คือเข้าใจผู้คนที่มีทัศนคติต่อความเป็นจริงแตกต่างจากเรา 'ความเป็นจริง' ถูกสร้างขึ้นโดยประวัติศาสตร์และสังคม ดังนั้นความเป็นจริง จึงต่างกันสำหรับแต่ละอารยธรรม มิใช่เป็นสากลทั่วโลก (นิมิใช่หมายความว่าต้องปรับเอาวิธีคิดของอารยธรรมอื่น ๆ มาใช้เพียงทำความเข้าใจเท่านั้น) เมื่อสามารถเข้าใจผู้อื่น (สังคมอื่นหรืออารยธรรมอื่น) แล้ว สิ่งที่สำคัญลำดับต่อมาคือแสวงหาส่วนร่วมหรือแนวร่วมของ 'ความเป็นจริง' ที่หลากหลายนี้เพื่อเป็นพื้นฐานของความเป็นสากล ภายในโลกที่มีความแตกต่างหลากหลาย

ความล้ำสมัยของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ

พัฒนาการสำคัญที่เกิดขึ้นในแวดวงการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมาคือ การเกิดขึ้นของเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ ในฐานะเป็นส่วนเสริมแต่ให้ทับทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งแต่เดิมมุ่งไปที่ประเด็นด้านการทหารและการเมืองเป็นหลัก ในแวดวงวิชาการ พัฒนาการดังกล่าวมีออกเป็น 2 แนวทางที่จะเป็นเรื่องเดียวกัน ณ ขณะนี้เป็นเวลาอันควรที่จะวิเคราะห์ความเป็นมาของการแบ่งแยกวิชานี้ และเสนอการมองแบบใหม่โดยรวมทั้งสองส่วนเข้าเป็นองค์ความรู้เดียวกัน

เริ่มแรกนั้น เศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศได้รับความสนใจ เพราะให้ความสำคัญกับประเด็นที่ว่า เศรษฐกิจเป็นรากฐานสำคัญของอำนาจ แต่ประเด็นนี้มิได้มีความหมายแต่กับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศมุ่งนำให้มีการเปลี่ยนแนวความคิดเรื่องระบบโลก โดยให้ความสนใจกับประเด็นเรื่องกรอบหรือโครงสร้างมิติประวัติศาสตร์ ที่พฤติกรรมมนุษย์เกิดขึ้น และให้ความสำคัญกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเชื่อมโยงเข้าภายใต้กรอบดังกล่าว แนวคิดดังกล่าวแตกต่างจากการเมืองว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งมีสมมติฐานเรื่องธรรมชาติของระบบรัฐที่คงที่ และมีสมมติฐานเรื่องเศรษฐกิจที่มีลักษณะคงที่มิใช่เป็นกระบวนการ วิธีการคิดแบบเก่าเคยมีประโยชน์ช่วยแก้ปัญหาภายใต้สภาวะสถิต แต่มีประโยชน์น้อยในการช่วยให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลง ทำไมผู้คนจึงจะเข้าใจสภาพของตนเองและปัญหาที่ตนประสบภายใต้ภาวะที่โลกเปลี่ยนเร็ว? การก่อตัวของอัตลักษณ์ที่หลากหลาย เป็นตัวชี้ถึงความซับซ้อนของการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวมาแล้วนั้น

ความสำเร็จของเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศมิใช่อยู่ที่ว่าได้นำเอาเรื่องเศรษฐกิจเข้ามาวิเคราะห์ แต่อยู่ที่การเปิดให้มีการแสวงหาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประวัติศาสตร์อย่างวิเคราะห์วิจารณ์ จุดเน้นเรื่องประเด็นทางเศรษฐกิจเป็นเพียงปรากฏการณ์สำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่เกี่ยวกับระเบียบโลก ความพยายามดังกล่าวนำเอาสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาประกอบมิใช่แต่เรื่องเศรษฐกิจแบบแคบ ๆ ตัวอย่างเช่นส่งเสริมให้มีการนำเอามิติความแตกต่างของหญิงชายเข้ามาวิเคราะห์ประเด็นเรื่องอำนาจ และนัยยะต่อพฤติกรรมมนุษย์ในโลกของสิ่งมีชีวิต นอกจากนี้ยังมีการขยายแนวคิดเรื่องความมั่นคงให้รวมมิติความแตกต่างหญิงชายและโลกของสิ่งมีชีวิต

กล่าวโดยทั่วไป เศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ เสนอวิธีการมองจากแง่มุมโครงสร้างทางประวัติศาสตร์ นั่นคือ ต้องวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งมนุษย์เลือกไม่ได้แต่ก็มีผลในการสร้างประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ดังที่มาร์กซ์เขียนไว้²⁶ โครงสร้างทางประวัติศาสตร์นี้ ถูกหล่อหลอมจากข้างล่างขึ้นข้างบน โดยกระบวนการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบส่วนย่อยของสังคม

เศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ ยังได้นำการวิพากษ์ตนเอง การทบทวนสภาพของตนเอง การตระหนักถึงว่า แห่งที่จุดยืนของเรา ณ ช่วงเวลาและสถานที่หนึ่ง ๆ และโครงสร้างของสังคมเป็นปัจจัยกำหนดความเข้าใจประวัติศาสตร์ของเรา การปฏิวัติวิธีคิดตั้งที่กล่าวมา ทำให้เศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบเดิม ๆ ล้าสมัยหรือใช้ไม่ได้ เป็นการปูทางสู่ความรู้ที่รอบด้านเกี่ยวกับกระบวนการของระเบียบโลกที่เป็นองค์รวมมากขึ้นกว่าเดิม

การเสาะหารูปแบบความรู้เป็นองค์รวมที่มีความครอบคลุมก้าวไปไกล เกินขอบเขตของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ โดยทำทนายวิชาอื่น ๆ ด้วย การวิเคราะห์ว่าความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นรากฐานของอำนาจทางการเมืองและต้นเหตุของความขัดแย้ง ทำให้มองเห็นว่าการแยกการเมืองเปรียบเทียบออกจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไม่ใช่สิ่งที่ควรทำ แน่นอนเราไม่อาจศึกษาทุกสิ่งทุกอย่างและบางท่านรู้เรื่องการเมืองเปรียบเทียบดีกว่ากิจกรรมเกี่ยวเนื่องกับการทูตและการเจรจาหลายฝ่าย ถ้าจะเข้าใจระเบียบโลกหรือพัฒนาการของเขตภูมิภาคแล้ว ก็จำเป็นต้องผนวกความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของอำนาจภายในสังคม และความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่ถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์ทางสังคมที่วามานั้น นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องข้ามพ้นการผูกติดอยู่กับกรอบของศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่ง นั่นคือต้องนำความรู้ด้านประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภูมิศาสตร์ อีกนัยหนึ่ง สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ทั้งหมดเข้ามาประกอบกัน²⁷

กระบวนการทางการเมืองและระเบียบโลก

หากเรามีสมมติฐานว่า อำนาจมีรากฐานอยู่ที่ชุมชนมนุษย์ และเมื่อพูดถึงระเบียบโลกเราให้ความสำคัญกับมุมมองแบบ “ล่างสู่บน” (‘bottom – up’) เราจำเป็นต้องพิจารณาว่า สาธารณชนคนธรรมดาคิดอย่างไรกับองค์กรด้านอำนาจต่างๆ ระบบรัฐ และองค์กรระหว่างประเทศต่าง ๆ รวมทั้งกระบวนการเจรจาระหว่างประเทศต่าง ๆ ด้วย ทศนคติที่วามานั้น ทุกหนแห่งในโลกมีตั้งแต่ตั้งแคเรียดไปจนถึงเป็นปฏิบัติ ความรู้สึกใกล้ชิดระหว่างผู้คนและองค์กรรัฐนั้นอ่อน ความ มั่นใจของผู้คนต่อชนชั้นทางการเมืองตกต่ำ

บางประเทศ ผู้คนมองว่านักการเมืองเปรียบเสมือนทรราชย์ที่คอยแต่จะเอาเปรียบประชาชน จึงพยายามหลีกเลี่ยงที่จะเกี่ยวข้องกับด้วยเท่าที่จะทำได้ แม้ในประเทศที่มีรัฐบาลภายใต้ระบบรัฐธรรมนูญ และมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างได้ผลครอบคลุมทุกชนชั้น ประชาชนยังไม่ค่อยจะเชื่อใจผู้นำทางการเมืองเท่าใดนัก ชนชั้นทางการเมืองถูกมองว่าคอร์รัปชันและทำงานขาดประสิทธิภาพ คอร์รัปชันในความหมายที่ว่าให้ความสำคัญกับตำแหน่งของตนเองมากกว่าคำนึงถึงผลประโยชน์ของสาธารณชน และไร้ประสิทธิภาพ เนื่องจากไม่อาจเข้าใจและจัดการแก้ปัญหาสำคัญ เช่น การว่างงาน การบริการสาธารณะที่เสื่อมถอย และความเหลื่อมล้ำที่สูงขึ้น การที่ผู้คนขาดความเชื่อมั่นชนชั้นทางการเมือง เหตุผลส่วนหนึ่งอาจโยงกับขบวนการโลกาภิวัตน์ซึ่งมีลักษณะครอบงำทางอุดมการณ์ โดยมีการประกาศอย่างเป็นทางการว่า ขบวนการโลกาภิวัตน์พร้อม ๆ กับการแข่งขันระดับโลก เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังเช่นที่อดีตนายกรัฐมนตรีอังกฤษ นางมาร์กาเรต แคชเชอร์มักพูดว่า “ไม่มีทางเลือก” ขบวนการโลกาภิวัตน์จึงเป็นความแปลกแยกที่แท้จริง เป็นสิ่งที่ผู้คนสร้างขึ้นแล้วกลับมีอำนาจเหนือพวกเขาอย่างสิ้นเชิง

นักการเมืองเลิกพูดถึงความเป็นพลเมือง (citizens) พลเมืองคือปัจเจกบุคคลที่เป็นอิสระ มีสิทธิได้รับบริการจากรัฐ และพิจารณากำหนดแนวทางสู่สังคมอนาคตที่ดี ในเมื่อขบวนการโลกาภิวัตน์ยกเลิกทางเลือกต่าง ๆ ไปแล้ว จึงไม่มีบทบาทใด ๆ หลงเหลือไว้ให้กับพลเมืองอีก นักการเมืองจะพูดถึงแต่ผู้เสียภาษี ผู้หางานทำ และ stake-holder หรือผู้ที่กุมเงินที่ลงทุน (สะท้อนแนวคิดบรรษัทนิยม หรือ corporatism²⁸) เมื่อรัฐบาลปิดกั้นทางเลือกสำหรับสังคมในอนาคตเสียแล้ว รัฐบาลจึงถูกลดบทบาทลง มุ่งแต่การบริหาร แข่งขันกับทีมผู้บริหารทีมอื่น ๆ ที่อาจจะเข้าเป็นผู้บริหาร²⁹

ภายใต้สภาพดังกล่าว มีช่องทางเปิดให้พลังต่าง ๆ ที่อยู่นอกการควบคุมของทางการเมืองและอยู่นอกกรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบเดิม ๆ เข้ามีบทบาทเป็นกระบวนการใต้ดินขนานไปกับกระบวนการทางการเมืองที่เป็นทางการและมองเห็นได้ นี่คือนอกใต้ดินทางการเมืองระดับโลก บางทีเรามีโอกาสได้เห็นโลกใต้ดินนี้ เช่น เมื่อปฏิบัติการณ์สืบราชการลับเป็นปัญหาขึ้น เมื่อมีการสืบค้นต้นตอของเงินสกปรกผิดกฎหมาย เมื่อมีปฏิบัติการของกลุ่มก่อการร้าย เมื่อมีการคอร์รัปชันในธุรกิจการเงิน หรือเรื่องอื้อฉาวเกี่ยวกับการให้เงินอุดหนุนนักการเมือง

องค์กรต่าง ๆ มากมายมีบทบาทปฏิบัติการณ์ในโลกใต้ดิน ตัวอย่างเช่น หน่วยงานสืบราชการลับ มาเฟีย นักค้ายาเสพติด นักค้าอาวุธสงคราม ธนาคารที่ฟอกเงิน องค์กรก่อการร้ายข้ามแดน ผู้รับจ้างเป็นทหารอาชีพ ทหารส่วนตัว ผู้อุปโลกตนเองเป็นผู้นำทางศาสนา และนักธุรกิจเพศพาณิชย์ เอเยนต์เหล่านี้อาจร่วมมือกันทำงาน หรืออาจขัดแย้งกัน นักรัฐศาสตร์ศึกษาแต่เรื่องการเมืองภาคทางการ หรือการเมืองบนโต๊ะ แต่สภาพของการเมืองทางการเมืองที่เสื่อมถอยหมายถึงการที่การอภิปรายเรื่องคุณค่าสังคมถูกเบียดออกไป โดยให้ความสำคัญกับเรื่องเทคนิคในประเด็นเกี่ยวกับการบริหาร และเรื่องผลประโยชน์ของกลุ่มหรือของเอกชนมากกว่าเรื่องของพลเมือง ทำให้ต้องใส่ใจกับการวิเคราะห์วิจารณ์โลกใต้ดินมากขึ้น เมื่อเราพิจารณาถึงทริลักษณะของโลกทางการเมืองที่เสื่อมถอย และโลกใต้ดินเฟื่องฟู ประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาคือกระบวนการทางการเมืองสาธารณะควรต้องปรับให้ฟื้นคืนมาเพื่อให้ควบคุมผลทางการเมืองและเพื่อลดช่องทางของกิจกรรมใต้ดิน แม้จะไม่อาจจำกัดออกไปอย่างสิ้นเชิง

ถ้าเริ่มจากสมมติฐานว่าอำนาจทางการเมืองที่ก่อมาจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน จะนำไปสู่ประเด็นเรื่องสังคมประชา (civil society) ซึ่งเป็นปัจจัยทางบวกที่จะต้านกับผลเสียของโลกใต้ดิน นักรัฐศาสตร์กำลังใส่ใจกับพัฒนาการของสังคมประชามากขึ้น ๆ ที่อาฟริกาผู้คนในหลายประเทศ รวมตัวกันเป็นองค์กรภายในชุมชนท้องถิ่น เพื่อต่อสู้ดำรงชีวิตภายใต้สภาวะการณที่มีบริดจากทั้งโดยรัฐบาลของเขาเอง และจากองค์กรระหว่างประเทศ³⁰ ที่อินโดนีเซีย ขบวนการชุมชนที่มีการจัดตั้ง แผลขยายออกไป และอาจมีศักยภาพเป็นฐานของอำนาจการเมืองใหม่ที่ทดแทนอำนาจเดิมที่หังคอร์รัปชันและเผด็จการ ที่ยังหลงเหลืออยู่ สังคมประชาที่คองโกนำไปสู่การล่มสลายของรัฐบาลโจรของโมบูตู แม้ว่ายังไม่มียุทธศาสตร์ภายใต้สภาวะไร้เสถียรภาพหลังจากนั้น ที่เซียปาส กลุ่มของชาปาติस्ता ที่พัฒนามาจากขบวนการกองโจรของกลุ่มชนชาติมีบทบาทเป็นพลังฟื้นฟูสังคมประชาของเม็กซิโก และขบวนการดังกล่าว สามารถสร้างกระแสข้ามชาติต่อต้านโลกาภิวัตน์ โดยใช้ระบบสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่ ที่คานาดา สังคมประชาถูกกระตุ้นให้ตื่นตัวด้วยกระแสการต่อต้าน NAFTA, APEC และข้อตกลงพหุภาคีว่าด้วยการลงทุนหรือ MAI (ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสถาบันต่าง ๆ ของขบวนการโลกาภิวัตน์) และการพยายามนำเอาผลประโยชน์ทางการเมืองมาเป็นตัวนำนโยบายต่างประเทศจนขัดแย้งกับหลักการสิทธิมนุษยชน

เมื่อเปรียบเทียบกับโลกใต้ดิน ซึ่งโดยทั่วไปมีบทบาทสนับสนุนอำนาจของโลกทางการเมืองด้วย กล่าวได้ว่าขบวนการสังคมประชา เป็นโลกของการต่อต้าน กลุ่มต่าง ๆ ที่เข้าร่วมขบวนการขาดความเชื่อมั่นต่ออำนาจทางการเมือง จึงสำแดงออกด้วยการรวมกลุ่มเป็นองค์กร และมุ่งหาโลกทางเลือกให้กับสังคม ซึ่งถูกปฏิเสธโดยอุดมการณ์นำของโลกาภิวัตน์

ดังนั้น โลก ณ จุดเปลี่ยนแห่งสหัสวรรษจึงมีกิจกรรมทางการเมืองแบ่งได้เป็น 3 ส่วนใหญ่ คือ อำนาจครอบงำของโลกาภิวัตน์ หรือโลกทางการเมือง โลกใต้ดินที่เป็นกาฝากของโลกทางการเมือง และโลกของการต่อต้าน [สังคมประชา ขบวนการทางสังคม - ผู้แปล] ที่พยายามแสวงหาทางเลือกเพื่อท้าทายการครอบงำของโลกทางการเมือง

พลังท้าทายของสรรพสิ่งมีชีวิต

พลังทั้งสามส่วนที่แก่งแย่งแข่งขัน อยู่ในบริบทของโลกแห่งสรรพสิ่งมีชีวิตเป็นขีดจำกัดมนุษยชาติเป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และภายใต้ธรรมชาติ มนุษย์ต้องพึ่งสิ่งมีชีวิต อื่น ๆ และสสารที่พวงชีวิตได้ มีปรากฏการณ์หลายอย่างเกิดขึ้นซึ่งทำให้เรายิ่งตระหนักถึงกฎการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ได้แก่ ภาวะหลุมโอโซน ภาวะโลกร้อน การเสื่อมสลายของความหลากหลายทางชีวภาพ การลดลงของพันธุ์ปลา การที่ผู้คนถูกผลกระทบจากมลภาวะมากขึ้น และความผันแปรของดินฟ้าอากาศที่นำความเสียหาย

การที่ธรรมชาตินอกเหนือมนุษย์สามารถเข้าแทรกแซงการเมืองของมนุษย์ ทำให้ยิ่งตระหนักกันว่า ความอยู่รอดของมนุษย์ชาติกำลังเป็นปัญหา ไม่วันพรุ่งนี้ ก็ในช่วงระยะยาว จึงมีโอกาสจะเลยได้ มุมมองดังกล่าว หมายความว่า การคงไว้หรือรักษาไว้ซึ่งโลกของสรรพสิ่งมีชีวิตได้กลายเป็นบรรทัดฐานสูงสุดที่จะนำมาตัดสินผลของนโยบายทางการเมือง

เราจะประเมินการเมืองของโลกทั้งสามมิติที่กล่าวข้างต้น จากบรรทัดฐานนี้ได้อย่างไร? ขบวนการโลกาภิวัตน์ขัดแย้งในตัวเอง โลกาภิวัตน์ถูกขับเคลื่อนด้วยการแข่งขันระดับโลก และคู่ของการแข่งขันก็คืออุปสงค์ของผู้บริโภค แบบจำลองอุปสงค์ที่ใช้กันอยู่ได้มาจากการบริโภคของสังคมฟุ่มเฟือย ซึ่งเป็นตัวผลักดันรูปแบบการผลิต ที่ตามมาด้วยมลภาวะและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจนร่อยหรอไปเรื่อย ๆ แหล่งมลภาวะเริ่มที่ประเทศร่ำรวย เมื่อประเทศเหล่านี้แก้ปัญหามลภาวะได้มลภาวะก็จะย้ายไปเกิดที่ประเทศจนกว่าที่เอาอย่างพฤติกรรมที่ประเทศร่ำรวยได้เลิกไปแล้ว เทคโนโลยีใหม่ ๆ บางชนิดอาจสร้างมลภาวะน้อยลง และใช้

ทรัพยากรธรรมชาติประหยัดขึ้น ทำให้มีหนทางหากำไรจากการทำให้ระบบนิเวศปลอดภัย แต่ถ้าวบการ โลกาวัดนยังคงก้าวต่อไปเฉกเช่นปัจจุบัน วิกฤตธรรมชาติที่จะส่งผลต่อมนุษยชาติต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน

นัยยะที่ได้จากความขัดแย้งที่กล่าวมาคือ (1) สังคมร่ำรวยต้องเปลี่ยนแบบแผนการบริโภค และการผลิตเพื่อให้ออดคล้องกับความอยู่รอดของโลกสิ่งมีชีวิต (2) แบบแผนที่เปลี่ยนไปนี้ต้องเป็นแบบทางเลือกให้ประเทศอื่น ๆ ที่จนกว่าและ (3) ประเทศร่ำรวยที่ได้จัดการกับสังคมเศรษฐกิจของตนเองตามแนวทางเลือกใหม่ได้แล้ว จะต้องช่วยประเทศที่จนกว่าปรับเปลี่ยนไปในแนวทางใหม่นี้ด้วย

สิ่งที่เสนอเป็นการทำทลายระบบการเมืองของประเทศร่ำรวยอย่างยิ่ง เพราะอาจจะเป็นไปได้ อดีตประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา จอร์จ บุช เคยกล่าวว่า 'เราไม่อาจยอมให้ใครมาปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตของเราได้' ('Our lifestyle is not open to negotiation') คำกล่าวนั้น ชี้ให้เห็นความเป็นจริงทางการเมือง ซึ่งเป็นมุมมองระยะสั้นของนักการเมืองระดับนำของโลกทางการเมือง

เมื่อหันมาวิเคราะห์โลกที่สองคือโลกใต้ดิน ข้อพิจารณาเรื่องโลกแห่งสรรพสิ่งมีชีวิตมิได้อยู่ในความใส่ใจของโลกนี้เลย โลกใต้ดินไม่คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระยะยาวมันเป็นโลกที่สนใจแต่เรื่องการหาเงินและอำนาจการเมืองระยะสั้นเท่านั้น โลกใต้ดินสนับสนุนโครงสร้างอำนาจและสภาพปัจจุบันของโลกทางการเมือง มันเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อความพยายามจะปรับปรุงโลกของสรรพสิ่งมีชีวิตซึ่งผู้คนมักมองข้าม

ทางออกสู่รูปแบบใหม่ของสังคมเศรษฐกิจ? (social democracy)

จากสงครามโลกครั้งที่ 2 โครงสร้างของเศรษฐกิจโลกได้เปลี่ยนไปอย่างมีนัยยะสำคัญกลางทศวรรษ 1970 เราได้เห็นการเปลี่ยนผ่านจากลัทธิเคนส์ และลัทธิฟอ์ดติส มาเป็นโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่ (neo-liberal globalization) โลกหลังสงครามพยายามสร้างระเบียบโลกที่ทำให้พฤติกรรมทางเศรษฐกิจมีความรับผิดชอบต่อสังคม ให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายด้านการมีงานทำเต็มที่ และความมั่นคงทางสังคมเหนือสิ่งอื่นใด และพยายามลดช่องว่างระหว่างประเทศรวยและประเทศจน ลัทธิเคนส์และฟอ์ดติส เป็นเทคนิควิธีการเพื่อให้การเมืองสามารถปรับระบบตลาดซึ่งมีความเหลื่อมล้ำ นโยบายและมาตรการดังกล่าวถึงภาวะวิกฤตช่วงกลางทศวรรษ 1970 จากจุดนั้นนโยบายทั้งหลายถูกละเลยไปเรื่อย ๆ แล้วยอมให้การเปิดเสรีและระบบตลาดเสรีเข้าครอบงำ ผลก็คือ เกิดความขัดแย้งทางสังคมจากความสุดขั้วภายในสังคมและระหว่างสังคม ระหว่างคนรวยและคนจน และแนวโน้มสู่การล่มสลายของการเงินและวิกฤตภาวะธรรมชาติ

ถ้าหากจะมีทางออก คงจะไม่ใช่การหันกลับไปสู่แนวทางก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง จะต้องเป็นแนวคิดเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจแบบใหม่เลยที่เดียวที่ใช้ทรัพยากรประหยัดและไม่สร้างมลภาวะ ต้องสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์มากกว่าเดิม และซึ่งสามารถทำได้ด้วยเทคโนโลยีที่ใช้แรงงานในอัตราส่วนลดลง ต้องเป็นกิจกรรมสนองความจำเป็นของมนุษย์ด้านสังคม ได้แก่สุขภาพ การศึกษา การดูแลเด็ก และความสนุกสนาน และต้องเป็นกิจกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้น จะสู่จุดมุ่งหมายเหล่านี้ได้จะต้องเปลี่ยนระบบคุณค่าของสังคมอย่างพลิกหน้ามือเป็นหลังมือ รวมทั้งการให้คุณค่าของงานประเภทต่าง ๆ รัฐจะต้องกลายเป็นผู้กำกับ และให้ความชอบธรรมกับกิจกรรมใหม่ๆ เหล่านี้ แต่รัฐจะตอบสนองข้อเสนอเหล่านี้ได้ก็ด้วยแรงผลักดันจากเบื้องล่างคือแรงกดดันจากพลเมืองนักเคลื่อนไหวเท่านั้น

เชิงอรรถ

- 1 Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (New York : Simon & Schuster, 1996)
- 2 Susan Strange, *The Retreat of the State :The Diffusion of Power in the World Economy* (Cambridge : Cambridge University Press, 1996).
- 3 Karl Polanyi, *The Great Transformation : The Political Economic Origins of Our Time* (Boston : Beacon Press, 1957)
- 4 เช่น Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man* (New York : Avon Books, 1992).
- 5 สำหรับเรื่องความแตกต่างระหว่างการแก้ปัญหาและทฤษฎีที่มีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์ให้อ่าน Robert W. Cox, 'Social Forces, States and World Orders : Beyond International Relations Theories,' ใน Cox with Timothy J. Sinclair, *Approaches to World Order* (Cambridge : Cambridge University Press, 1996).
- 6 การอภิปรายเรื่อง neo-realism ให้อ่าน Robert O. Keohane, ed., *Neorealism and Its Critics* (New York : Columbia University Press, 1986).
- 7 ให้อ่าน Peter Drucker, 'The Changed World Economy', *Foreign Affairs* 64, 4 (Spring 1986) : 783. Drucker เขียนว่า 'ในเศรษฐกิจโลกปัจจุบัน เศรษฐกิจ "แท้จริง" ที่เกี่ยวกับเงิน เครดิต และทุน มิได้โยงใยกันอย่างใกล้ชิดต่อกัน ทั้งสองภาคกำลังแยกออกจากกัน'
- 8 สำหรับเรื่องราวของพฤติกรรมแปลกหรือพิกลของธุรกิจการเงิน ช่วงทศวรรษ 1980 ให้อ่าน Susan Strange, *Casino Capitalism* (Oxford : Basil Blackwell, 1986); ช่วงทศวรรษ 1990 . ให้อ่าน Susan Strange, *Mad Money* (Manchester : Manchester University Press, 1998)
- 9 Bernadette Madeuf and Charles – Albert Michalek, 'A New Approach to International Economics', *International Social Science Journal* 30, 2(1978)
- 10 Rosenau และ E. O. Czempiel บรรณาธิการหนังสือชื่อ *Governance Without Government* (Cambridge : Cambridge University Press, 1992) เนื้อหาเป็นเรื่องมิติต่าง ๆ ของระเบียบโลก แม้ว่าจะมีไขเรื่องการเงินระดับโลกโดยตรง หนังสือ *Casino Capitalism* ของซูซาน สเตรอนซ์ หน้า 165-9 เสนอว่าการควบคุมการเงินโดยใช้องค์กรระหว่างประเทศคงไม่ได้ผล จะมีแต่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาเท่านั้นที่จะควบคุมการเงินระดับโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเข้าแทรกแซงตลาดการเงินที่นิวยอร์ก ซูซาน สเตรอนซ์กล่าวเสริมด้วยว่า รัฐบาลสหรัฐอเมริกามักกระทำการฝ่ายเดียวโดยไม่ปรึกษาใคร ค่อนข้างจะไม่รับผิดชอบในเรื่องการเงิน และไม่มีท่าทีว่าจะปรับปรุงพฤติกรรมของตน สำหรับตัวอย่างของการควบคุมแบบไม่เป็นทางการของภาคเอกชนให้อ่าน Timothy J. Sinclair, 'Passing Judgement : Credit Rating Processes as Regulatory Mechanisms of Governance in the Emerging World Order', *Review of International Political Economy* 1, 1 (1994).
- 11 Robert W. Cox, *Production Power and World Order : Social Forces in the Making of History* (New York : Columbia University Press, 1987), 253-67.
- 12 William I. Robinson, *Promoting Polyarchy : Globalization, U.S. Intervention, and Hegemony* (Cambridge : Cambridge University Press, 1996).
- 13 ให้อ่านเช่น Michel Albert, *Capitalisme Centre Capitalisme* (Paris : Seuil, 1991).
- 14 การวิเคราะห์ทุนนิยมญี่ปุ่นให้อ่าน Shigeto-Tsuru, *Japan's Capitalism* (Cambridge : Cambridge University Press, 1993).

- 15 นักวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศใช้คำว่า Wesphalian หมายถึงระบบ
ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่เกิดขึ้นที่ยุโรปหลังการตกลงสันติภาพที่ Wesphalia ค.ศ.
1648.
- 16 วิกฤตการเงินเอเชียปลายทศวรรษที่ 1990 ทำให้บริษัทธุรกิจของสหรัฐอเมริกาและ
ยุโรป
ซื้อธุรกิจของเอเชียได้จำนวนมาก ทำให้สามารถควบคุมเหนือการผลิตของเอเชีย ให้ดู
บทความของ Michael Richardson ใน *International Herald Tribune*, 20-1
June 1998.
- 17 Antinio Gramsei, *Selection from the Prison Notebooks*, ed. and
Translated. Quintin Hoare and Geoffrey Nowell Smith (New York :
International Publishers, 1971), 137, 366-77.
- 18 Hedley Bull, *The Anarchic Society* (New York : Columbia University Press,
1977) คาดการณ์ว่า 'new medievalism' อาจจะเป็นรูปแบบของระเบียบโลกใน
อนาคต.
- 19 Susan Strange, 'The Name of the Game', ใน Nicholas X. Rizopoulos, ed. *Sea
Changes : American Foreign Policy in a World Transformed* (New
York : Council on Foreign Relations, 1990).
- 20 ให้ดูเช่น Richard Rosecrance, *The Rise of the Trading State* (New York :
Basic Books, 1986).
- 21 Polanyi, *The Great Transformation*.
- 22 ผู้เขียนไม่ประสงค์จะอภิปรายเรื่องการ 'ถดถอย' ของสหรัฐอเมริกาอย่างเต็มที่ เพียงแต่
จะเอ่ยถึงผลงานสองชิ้นที่ให้ความเห็นตรงกันข้ามกัน ได้แก่ Paul Kennedy, *The Rise
and Fall of the Great Powers* (New York Random House 1987); และ
Joseph S. Nye, Jr. *Bound to Lead : The Changing Nature of American
Power* (New York Basic Books, 1990) มีการถกเถียงกันมากด้านข้อเท็จจริงพื้นฐาน
เรื่องว่า ผลิตภาพของสหรัฐอเมริกาทดต่ำเมื่อเทียบกับผลิตภาพของยุโรปและญี่ปุ่น และ
เรื่องว่าประชาชนของสหรัฐอเมริกาไม่ประสีประสาเรื่องการผลิต และไม่มีส่วนร่วมในการ
ผลิตที่ productive มากเพียงใด การถกเถียงกันเกิดขึ้นระหว่างผู้มองโลกแง่ดี และผู้
มองโลกแง่ร้ายว่าด้วยเรื่องภาวะการดังกล่าวจะพลิกผันได้หรือไม่ ให้ดู Kennedy,
'Fin-de-siecle' America', *New York Review of Books*, 28 June 1990.
- 23 United Nations Research Institute for Social Development, *States of
Disarray : The Social Effects of Globalization* (London : UNRISD, 1995).
- 24 งานเขียนสองชิ้นที่ได้รับการอภิปรายมากคือ Oswald Spengler, *The Decline of the
West* (New York : Knopf, 1939) และ Arnold J. Toynbee, *A Study of History*
(งานชิ้นนี้เคยได้รับการตีพิมพ์เป็นเล่มใหญ่เล่มเดียว โดย Oxford University Press,
1946).
- 25 Gordon Childe, *What Happened in History* (Harmondsworth : Penguin,
1957).
- 26 Karl Marx, *The 18th Brumaire of Louis Bonaparte* (New York : International
Publishers, 1969), 15.
- 27 Fernand Braudel, 'History and the Social Sciences : The longue duree', ใน
Braudel, *On History*, trans. Sarah Mathews (Chicago : University of Chicago
Press, 1980), 25-54.
- 28 'บรรษัทนิยม' (corporatism) คือคำใช้ประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์การเมืองรูปแบบต่าง ๆ
ที่โยงรัฐกับธุรกิจอุตสาหกรรมและแรงงานในการบริหารจัดการระบบเศรษฐกิจของ
ประเทศ รูปแบบนี้รวมไปถึงรัฐฟาสซิสต์ของอิตาลี และการจัดการระบบเศรษฐกิจใน
ประเทศ อุตสาหกรรมก้าวหน้าสมัยที่ใช้ลัทธิเคนส์ และบรรษัทนิยมโดยรัฐของรัฐ
รวมศูนย์อำนาจของประเทศกำลังพัฒนา.
- 29 ให้ดูเช่น Jean-Marie Guehenno, *La fin de la democratic* (Paris :
Flammarion, 1993).
- 30 Fantu Cheru, *The Silent Revolution in Africa : Debt, Development and
Democracy* (London : Zed Books, 1989).

Websites

World Trade Organisation : [http // www.wto.org](http://www.wto.org)

International Monetary Fund : [http : // www.imf.org](http://www.imf.org)

World Bank : [http : // www.World bank.org](http://www.Worldbank.org)

Organization for Economic Co-operation and Development : [http : // ww.oecd.org](http://www.oecd.org)

European Union Central : [http : // ecuopa.eu.int.](http://ecuopa.eu.int)